

10. SINIF

1. ÜNİTE

4.7. İslam inancında Adl (Adalet) ilkesi

Adl, Adalet demektir. Adalet ilkesi, kader inancı konusundaki tartışmalarda gündeme gelen en önemli hususlardan biridir. Bu konuda özellikle Mutezile mezhebi, bireyin özgürlüğünü esas alan bir ilke geliştirmiştir. Buna göre adalet ilkesi ile anlatılmak istenen kısaca şudur;

Allah, çirkin ve kötü olan şeyleri yaratmaz. İnsan özgür ve yaptıklarından sorumlu bir varlıktır, kendi fiillerinin yaratıcısıdır. Eğer insan fiillerinin yaratıcısı Allah olsaydı, Allah'ın iradesine uymayan fiillerinden dolayı bu insanı cezalandırması anlamsız olurdu. İnsanın yaptıklarından sorumlu tutulması için tam bir irade ve eylem hürriyetine sahip olması gerekir. Dolayısıyla insanın özgür bir iradesi vardır ve Allah bu iradeye müdahale etmez. Çünkü insanın iradesine müdahale onun ilahi Adaletiyle bağdaşmaz.

Bir diğer anlatımla;

Mu'tezile'ye göre adl Allah'ın iyi (hasen) fiilleri işlemesi, kötü (kabih) fiillerin meydana gelmesinde etkisinin bulunmamasıdır. Ebû Ali el-Cübbâî adlin hasen olan her çeşit fiili kapsadığını söylerken Kādî Abdülcebbar bu tanımın eksik olduğunu kaydeder ve adli "Allah'ın bütün fiillerinin güzel oluşu, zulüm ve çirkin fiilleri asla yapmaması" şeklinde tanımlar.

Bunun anlamı Allah'ın her türlü kötü işten, sevap, fayda gibi şeyleri terk etmekten, maslahata aykırı ve çirkin yolla insanları kulluğa çağtırmaktan münezze olması; bütün fiillerinin hikmet, adalet ve isabet niteliği taşıması demektir. Dolayısıyla insanların işlediği kötü fiillerin Allah tarafından yaratılması caiz değildir. Allah insana eylem gerçekleştirme gücünü önceden vermiş olup kişi hürriyetini kullanarak istediğini yapar. Esasen irade hürriyeti bulunmayan bir insanın Allah tarafından sorumlu tutulması O'nun adalet ve hikmetiyle bağdaşmaz.

(Kaynak; İslam Ansiklopedisi Mutezile maddesi)

Örneğin;

İnsanların yeryüzündeki fiillerinin bir ödül ve cezaya tabi tutulacağını düşünürsek, Allah'ın önceden yazmış olduğu bir kader değil, yarattığı, ancak iradesinde serbest bıraktığı bir İnsanoğlu'ndan söz edilir.

4.8. Velayet (İmamet) İnancı

Velilik ya da diğer bir söyleyişle velayet inancı Aleviliğin temel inançlarından. Biz bu inancımızı “Kelime-i Tevhid” dediğimiz sözü söylerken de ifade etmekteyiz. Kelime-i Tevhid; Allah’ın birliğine, Hz. Muhammed’in peygamberliğine ve Hz. Ali’nin veliliğine inanmayı içeren bir ifadedir.

Sizin veliniz evvel Allah, sonra Resulü, sonra o iman etmiş olanlardır ki Salât’a devam ederler ve rükû halinde zekât verirler. **(Maide 55)**

Bu ayette rükû halinde zekat veren Hz. Ali’dir.

Aleviler; “Ya Allah” dediğinde Allah’a olan inaçlarını “Ya Muhammed” dediğinde peygambere olan inaçlarını ve “Ya Ali” dediğinde de velayete olan inaçlarını ifade ederler. Allah birdir, Hz. Muhammed onun elçisi ve Hz.li de Allah’ın velisidir. Veli sözü Arapçada dost, koruyucu, kol kanat gerici anlamına gelmektedir. Bu sözden türeyen velayet ifadesi de dinde Allah dostu kimseler için kullanılan bir sözdür. Veli ifadesi terim olarak; dinde, imanda, ahlakta ve ilimde insanlara önderlik eden Allah dostu kimse demektir.

Alevi İslam inancına göre son peygamber Hz. Muhammed’le birlikte kapanan peygamberlik çağından sonra velayet çağı başlamıştır. Toplumlar velilerin yol göstericiliğiyle doğru yola ulaşır; inaç, ahlak ve ilimde Allah’ın rızasına uygun bir hayat ancak velayetle mümkündür. Çünkü veliler, en zor zamanlarda ve en olumsuz koşullarda bile iyiliği, doğruluğu ve güzel davranışlar sergilemeyi asla bırakmazlar. Din, iman, ahlak ve ilimden sapmazlar. Kötü niyetli insanların karşısında korkularına yenik düşmezler. Her türlü sıkıntı ve engeli inaç, azim ve sabırla göğüslerler. Üzüntüye, yılgınlığa ve bıkkınlığa direnir ve hiçbir zaman hak yolundan ayrılmazlar.

Bu gerçek Kur’an’ın Yunus Suresi’nin 62. ayetinde şu şekilde ifade edilmektedir;

“ Allah’ın velileri için korku ve hüzn yoktur.”

Alevilikte insanın olgunlaşması ve tıpkı yukarıdaki bahsettiğimiz gibi bir veli olması yani Allah dostu olması arzulanmaktadır. İnsanlığın her döneminde, her coğrafyada ve toplumda, Allah’ın veli kulları var olmuşlardır. Onlar, gerçekler yolunda korkusuzlukları ve yardımseverlikleriyle kahramanlaşmış kimselerdir. Müminlerin ve tüm insanlığın manevi önderliği velilerin üzerindedir. Veliler, Allah’ın sevgisini ve rızasını kazanmış seçkin kimselerdir. Onların seçilmişliği bütün insanlar için Allah’ın rahmet ve merhametinin bir ifadesidir.

Veliler nasıl inanmamız, nasıl yaşamamız ve nasıl ibadet etmemiz gerektiği konusunda insanlara yol göstericilik yapan kimselerdir. Veliler yaşanan hadiseleri doğru yorumlayan, doğru çözümleyen ve olayların perde arkasını görebilen üstün yetenekli kişiler olarak tarih boyu daima insanlara yol gösterici olmuşlardır.

Nitekim Kur’an’da Kehf Suresi’nin 60. ayetinden 82. ayetine değin, bir veli olan Hz. Hızır’ın, bir peygamber olan Hz. Musa’ya rehberlik ettiği yani ona yol gösterdiği uzun uzun anlatılmaktadır. Veli aynı zamanda bir önderdir. Nitekim yol göstericilik de anlam açısından önderliğe yakındır. Önder Arapçada “İmam” sözcüğüyle ifade edilmektedir. Önderlik ise “İmamet” sözcüğüyle anlatılmaktadır.

Alevi İslam inancında velayet ve imamet iki önemli kavramdır. Hz. Muhammed’in Hakk’a yürüyüşünden yani vefatından sonra veli ve imam olarak müminlerin önderliğini Hz.li yüklenmiştir. Zira Peygamberimiz Hakk’a yürümeden önce Veda hac’ından dönüşü sırasında Gadir-i Hum denilen yerde yaptığı konuşmayla, Allah’ın emri doğrultusunda Hz. Ali’yi ve evlatlarını imam ve veli olarak açıklamıştır.

Buna göre peygamberimizin vefatından sonra müminlerin önderliği On İki İmam’a geçmiştir. Birinci İmam ve Allah’ın velisi olan Hz.li ile başlayan imamet onun çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’le devam ederek on ikinci imam Muhammed Mehdi’ye değin devam etmiştir. İmam Muhammed Mehdi’nin ise bir mağarada sır olduğuna, Allah’ın izni ve isteği ile bir gün yeniden ortaya çıkacağına yani, zuhur edeceğine inanılır. Bu durum Buhari ve Müslim de rivayet edilmiştir.

Ümmi Selem’e anlatıyor; Hz. Peygamber şöyle buyurdu;

“Mehdi benim neslimden Fatıma’nın evladıdır.” (Ebu Davud, Tirmizi, Fiten, İbn Mace, Fiten

On İki İmamların isimleri, doğum ve Hakk'a yürüyüş tarihleri aşağıdaki gibidir.

ON İKİ İMAMLAR

Hz. Ali 598 – 661.

Hz. Hasan 624 - 670.

Hz. Hüseyin 626 - 680.

Hz. Zeynel Abidin 589 - 713.

Hz. Muhammed Bakır 676 - 734.

Hz. Cafer Sadık 699 – 765.

Hz. Musa Kazım 745 – 799.

Hz. Ali Rıza 765 – 818.

Hz. Takî 810 – 835.

Hz. Ali Nakî 827 – 868.

Hz. Hasan Askeri 846 – 874.

Hz. Muhammed Mehdi 868 -

On İki İmamlar Alevi İslam inancının önderleridir. Alevi ibadetlerinde onların adları anılır ve onlar için saygı sözleri söylenir. On iki imamları anlatan deyişlere de “Duaz-ı İmam” adı verilir. Duaz-ı İmamlar saz çalınarak söylenen mukaddes şiirlerdir

2.ÜNİTE

Cem İbadeti

Cem, Alevilikte temel ibadet biçimlerinden biridir. Cem ibadeti cemevinde topluca yapılır. Cem, Alevi inancına göre, Kur'an-ı Kerim'deki "Salât" buyruğunun uygulanma biçimidir.

Cem ibadeti şu şekilde yapılır:

Dede, Hz. Muhammed'in manevi makamını temsil eden posta oturur ve başından sonuna kadar cem ibadetini yönetir. Bu sırada Hz. Ali makamını temsilen posta oturan rehber, dedenin yanındaki yerini alır.

Dede ceme şu şekilde başlar;

"Bismişâh Allah Allah. Akşamlar hayrola, hayırlar fethola..."

Cem sırasında dede ilk önce, dargın ve küskün olanlar varsa onları barıştırır. Daha sonra sırasıyla on iki hizmeti yerine getirecek canların duası verilir ve hizmetler yerine getirilmeye başlanır. Ceme katılanlar topluca tövbe ederler. Zakir (zikreden), bağlama eşliğinde duaz-ı imam (on iki imamlar için okunan methiye), tevhit, miraçlama, ve mersiyeler okur. Semahlar dönülür. Getirilen lokmalar, kesilen kurbanlar dede tarafından dua verildikten sonra dağıtılır. Dede, hizmet yapanlara ayrı ayrı dua verir. Ayrıca hizmet aralarında çeşitli konularda açıklamalar yapar.

Cemin sonunda dede şöyle dua eder;

"Bismişâh Allah Allah!

Oturan, duran, kovsuz, gıybetsiz Hakk Muhammed Ali deyip evine vara, tüm canların Yüce Allah dildeki dileğini, gönüldeki muradını vere!

Gerçeğe Hû (Bu ifade, gerçeğe yani Allah'a teslim olalım anlamına gelmektedir.)

ON İKİ HİZMET

1. Pir(Dede)

Görev itibariyle Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli'yi temsil eder. Cem ibadetini ve diğer ibadetleri yönetir.

2. Rehber (Dede)

Yola girmek isteyenleri hazırlar, yol gösterir. Pir'in en yakın yardımcısıdır.

3. Gözcü

Rehberin yardımcısıdır. Cemin sessiz ve sakinlik içinde geçmesini sağlar. Cemin bekçisidir.

4. Kapıcı

Cemvine giriş çıkışta düzeni sağlar

5. Çerağcı (Delilci)

Cemevinde bulunan aydınlatma araçlarını yakar. Buhurdanlıkları ve mumları hazırlar.

6. Lokmacı (Niyazcı)

Gelen lokmaları alır ve dağıtımını sağlar.

7. Süpürgeci (Ferraş)

Cemevinin temizliği ile meşgul olur.

8. İbrikçi (Tezekkar)

Cemde Pir'in ve cem erenlerinin sembolik abdest almalarını sağlar.

9. Peyikçi

Tüm canları ceme davet eder.

10. Meydancı

Cem ibadetinden önceki tertip düzeni sağlar.

11. Sakacı

Cem evinde şerbet, saka suyu gibi şeylerin dağıtımını sağlar.

12. Zakir (Âşık)

Cemde tevhit, Duaz-ı İmam, mersiye, semah, nevrüziye söyler.

Haftalık Cem İbadeti

Her hafta Perşembeyi Cumaya bağlayan geceleri yapılan cem ibadetidir. Bazı yörelere göre, bu ibadete Cumalık veya Cuma akşamı ibadeti de denilmektedir. Bu cemde Dede Kur'an-ı Kerim'den bilgiler verir, saz eşliğinde Hz. Muhammed'e On iki İmamlar'a, methiyeler, mersiyeler söylenir, semahlar dönülür. Gelen lokmalar eşit bir şekilde dağıtılır. Kur'an'ın emri olan kıyam, rükû, secde diğer cem ibadetlerinde olduğu gibi bu cem ibadetinde de yerine getirilir.

Abdal Musa Cemi

Abdal Musa Cemi (Birlik Cemi) toplumda birlik ve beraberliği sağlamak amacıyla yılda bir kez kış aylarında yerine getirilen bir ibadettir. Diğer Alevi ibadetlerinde olduğu gibi bu ibadetin de sosyal işlevi bulunmaktadır. Sadece ibadet yapılmış olmakla kalmayıp, toplumun içinde var olan küçük-büyük sorunlar da bu cem ibadetinde çözümlenmektedir.

Abdal Musa Ceminde insanlar bir araya gelip Allah'ın vermiş olduğu nimetlere şükrederler ve yılın sağlıklı, huzurlu, birlik ve beraberlik içinde geçmesi için dua ederler. Birlik Ceminde kurbanlar tığlanır, lokmalar pişirilir ve eşit bir şekilde hazır bulunan tüm insanlarla paylaşılır.

Bayram Cemleri

Aleviler önemli günleri vesile kılarak Allah'a ibadet ve kulluk görevlerini yerine getirirler. Bu önemli günler içerisinde bayramlar, küslerin barıştığı, yardımlaşma ruhunun arttığı, birlik ve beraberliğin perçinleştiği anlardır. Bu anlarda bir araya gelerek Allah'a, insanlar arasında birlik ve beraberliğin bozulmaması, barışın, sevginin, huzurun daim hayatımızda yer alması için dualar edilir. Ayrıca bayram günleri insanların kolaylıkla bir araya geldiği günler olduğu için bu vesile ile insanlar arasındaki razılık sorgulanır.

Hızır Cemi

Hızır, Alevi inancında önemli bir yere sahiptir. İnanışa göre, darda zorda kaldığında kendisini çağırın kişilere yardım eder.

Şubat ayının 13-14-15. günleri tutulan Hızır orucundan sonra halk bir araya gelerek cem ibadeti yapar. Yapılan bu cem ibadetinde dede, Hızır ile ilgili bilgilendirici konuşma yapar. Dualar edilir, semah dönülür, zakirler saz eşliğinde deyişler, duazlar, nefesler okur, kurbanlar tığlanır, lokmalar pişirilip dağıtılır.

Dardan İndirme Cemi

Dârdan indirme cemi, Alevi inancında Hakk'a yürüyen bir kişinin, yakınları aracılığıyla geride kalanlarla helalleşmesi, onların rızasını alması temeline dayalı bir cemdir. Böylelikle ölen kişinin ruhunun rahat ve huzura kavuşacağına inanılmaktadır. Ölen kişinin Hakk'a temiz bir şekilde ulaşması gerekir. Ölen kişinin yakınları ya da musahibi tarafından bütün canların katılımıyla dedenin huzurunda "dârdan indirme dârı çekilme" adı verilen bir cem yapılır. Bu yolla Hakk'a yürüyen canın, alacağı - vereceği halledilip üzerinde kul hakkı kalmadan Hakk'a yürümesi sağlanmış olur.

Muharrem Cemi

Muharrem ayı Aleviler için büyük önem taşır. Aleviler Muharrem ayında Allah rızası için on iki gün oruç tutup Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesini anarlar ve matem içinde olurlar. On iki gün boyunca her türlü eğlence ve zevkten geri dururlar. Mümkün olduğunca su içmekten kaçınırlar ve kesinlikle hiçbir cana kıymazlar. Hz. Hüseyin'in çektiği acıları adeta hissetmek isterler. Muharrem ayında 12 gün boyunca oruçlar açıldıktan sonra cem ibadeti yapılır. Cem ibadetinde Kur'an'dan ayetlerin yanı sıra, dualar, mersiyeleler okunur ve Hz. Hüseyin için gözyaşı dökülür.

Görgü Cemi

Görgü Cemi yılda bir kez yapılır. Bu cem ibadetinde insanlar bir yılda tüm yaptıklarıyla dedenin önünde özlerini dara çekerler. Şikâyetler, kırgınlıklar dile getirilir, küs veya kavgalı olanlar barıştırılır. Manevi bir temizliğin sağlanması hedeflenir. Hata ve kusurların bir daha tekrarlanmaması için tövbe edilir. Dede taliplere, Kur'an'da yasak kılınan durumlardan uzak kalmalarını ve Kur'an'ın yapılmasını farz kıldığı durumları yerine getirmelerini söyler. Talipler, dedenin anlattıklarına eyvallah derler ve bir yıl boyunca bunu uygulamaya çalışırlar.

Görgü Cemlerinde barışın ve huzurun sağlanması amaçlanır. Yıl içerisinde insan arzularına, hırslarına kısaca egosuna yenik düşebilir. İşte tam bu noktada Görgü Cem'i insanların özlerini sorgulamaları için çok önemli bir olanak sağlar. İnsana insan olduğunu anımsatır. Ahlaki davranmayı, gönül kırmamayı ve hataların telafi edilebileceğini öğretir.

Musahiplik Cemi

Bu cem ibadeti diğer cem ibadetlerine nazaran daha kapalıdır. Yalnızca yol kardeşi (musahip) olanların katılabildiği özel bir ibadettir. Bu cem ibadetine girebilen kişiler toplum nazarında da yalan söylemeyen, kul hakkı yemeyen, eline, beline, dilene sahip olan, her sözü yemin niteliğinde olduğu kabul edilen kişiler olarak görülür ve büyük saygı duyulur. Bu ibadette Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin musahipliği örnek alınarak tüm inananların musahiplik kurumuna katılmaları gerektiği vurgulanır.

OKUMA PARÇASI; ON İKİ HİZMET DEYİŞİ

Haktan bize name geldi

Pirim sana haber olsun

Şahtan bize name geldi

Rehber sana haber olsun

Hak kuluna eyler nazar

Dört kalıptan adem dizer

kalleş gelir, Cemi bozar

Gözcü sana haber olsun

Bu yola giren hacıdır

Kırklar güruhu Nacidir

Cem kilidi kapıcıdır

Kapıcıya haber olsun

Mümin yolun yakın ister

Münkirlerden sakın ister

Çerağ yanmaz yağın ister

Çerağcıya haber olsun

Mümini çekti meydana

Münkiri sürdü zindana

Tekbir verildi kurbana

Kurbancıya haber olsun

Mümini çektiler dara

Münkiri sürerler nara

Hizmet verildi Selman 'a

Süpürgeciye haber olsun

*Gelin girek tarikata
Kulak verek marifete
Talip girmiş hakikate
Tarıkçıya haber olsun*

*Hak kuluna nazar eyler
Hakkın kelimini söyler
Mümin gelmiş mürvet diler
Peyik sana haber olsun*

*Hak kuluna kıldı rahmet
Sana niyaz Ya Muhammed
Hizmet görüldü muhabbet
Tezekera haber olsun*

*Zakirin zikri saz ile
Kuran okur avaz ile
Mümin müslim niyaz ile
Zakir sana haber olsun*

*Yola giden haslar hası
Mümin giyer Hakk libası
Doldur ver engürün tası
Sakkacıya haber olsun*

*Şah Hatay'im varı geldi
Varı geldi varı geçti
Sefil bülbül zara düştü
İznikçiye haber olsun*

3.ÜNİTE

Okuma Parçası; Kırkların Cemi

Kırkların Cemi, cem ibadetinin ilk kez yapıldığı cemdir. Başta önder olarak Hz. Ali olmak üzere kırk erenin katıldığı bir mecliste yapılan Kırkların Cemine Hz. Muhammed de katılmıştır. Hz. Muhammed, bu ceme miraca çıktığı gece Allah'ın buyruğu ile dönüşte katılmıştır. O, bu ceme, "yoksulların yardımcısı" unvanıyla girmiştir. Hz. Muhammed Kırkların Ceminde mürşit makamına oturmuştur. Mürşit makamı cemdeki ve Alevilik inancındaki en yüksek makamdır.

Kırkların ceminde peygamber efendimizin mürşitliğinde cem ibadeti yapılmış ve ilk semah dönülmüştür. Alevi inancının temel ibadet biçimi olan cem ibadeti de Kırkların Ceminden kalmıştır. Cemlerimizde canlarımızın döndüğü semah da Kırklar Semahı adıyla anılmaktadır.

Alevilikte Hz. Muhammed'in miracı, adına "miraçname" denilen deyişlerimizde ve "buyruk" adı verilen kitaplarda anlatılmaktadır. Ayrıca miraç ve Kırkların Cemi İnancı Kur'an-ı Kerim'in Necm Suresi'nin 1 – 18. ayetlerinde gizemli bir dille anlatılmaktadır. Kırkların Cemi ve Kırklar Meclisi Alevi inancının temelidir. Alevilikte Kırklar Cemine inanmayan kişi "münkir" yani inkârcı olarak nitelenir.

Kırklar Cemi'ne vardım

Gel beri Ey Can dediler

İzzet ile selam verdim

Gel işte meydan dediler. Şah İsmail Hatayi

Kırkların Cem'ini Anlatan Bir Miraçname Örnek Dörtlükler;

Geldi çağırdı Cebrail
Hak Muhammed Mustafa'ya
Hak seni Mirac'a okur,
Davete kadir Hüdaya

Evvel emanet budur ki,
Piri rehberi tutasın,
Kadim erkâna yatasın,
Tariki müstakime!'

Vardı Hakk'ı tavaf etti
Evvela bunu söyledi
Ne heybetli şirin varmış
Hayli cevreyledi bize

Vardı Kırklar makamına
Otur ben oldu sakın
Cümlesi de secde kıldı
Hazret-i Emrullah'a

4.ÜNİTE;

5. Konuşan Kur'an: Hz. Ali

Hz. Muhammed, Hz Ali'yi konuşan Kur'an yani Kur'an-ı Natık olarak adlandırmıştır. Keza Hz. Ali "Daha ben sağ iken hangi ayet nerde geldi, niçin, kimin için geldi, akıbeti nedir benden sorun öğrenin; çünkü bunları bana Allah'ın resulü öğretti demiştir.

İmam Cafer Sadık da şöyle buyurmuştur: "Allah'ü Teâlâ Peygamberine Kur'an'ın tefsir ve tevilini öğretti. O da Ali'ye öğretti. Ali de bizlere öğretti."

Nehc-ül Bela'ğa da Hz. Ali, gayb ilmini zikrettikten sonra "Gayb ilminden başka bir ilim daha vardır ki Allah onu nebisine öğretmiş ve o da bana öğretmiştir. Kalbim iyice idrak etsin ve aklım iyice kaynasın" diye dua etmiştir.

Yine Hz. Ali der ki Gerçekten de Kur'an'ın zahiri (dışı) güzel mi güzel, batını (iç yüzü) oldukça derin mi derindir. İlginç şeyler asla bitmez. Esrarı ve nükteleri asla sona ermez. Karanlıklar ancak onunla keşfolur, aydınlanır."

Abdullah İbn-i Mesud şöyle demiştir: "Resulullah ile birlikteydim. Ali hakkında sordular. Resulullah şu cevabı buyurdu:

" Hikmet on cüze bölünmüştür. Ali'ye dokuz cüzü, diğer insanlara bir cüzü verilmiştir."

Hz Peygamber'imiz " Ben ilmin şehriyim, Ali ise kapısıdır." beyanıyla İmam Ali'nin ne kadar geniş bir bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir.